

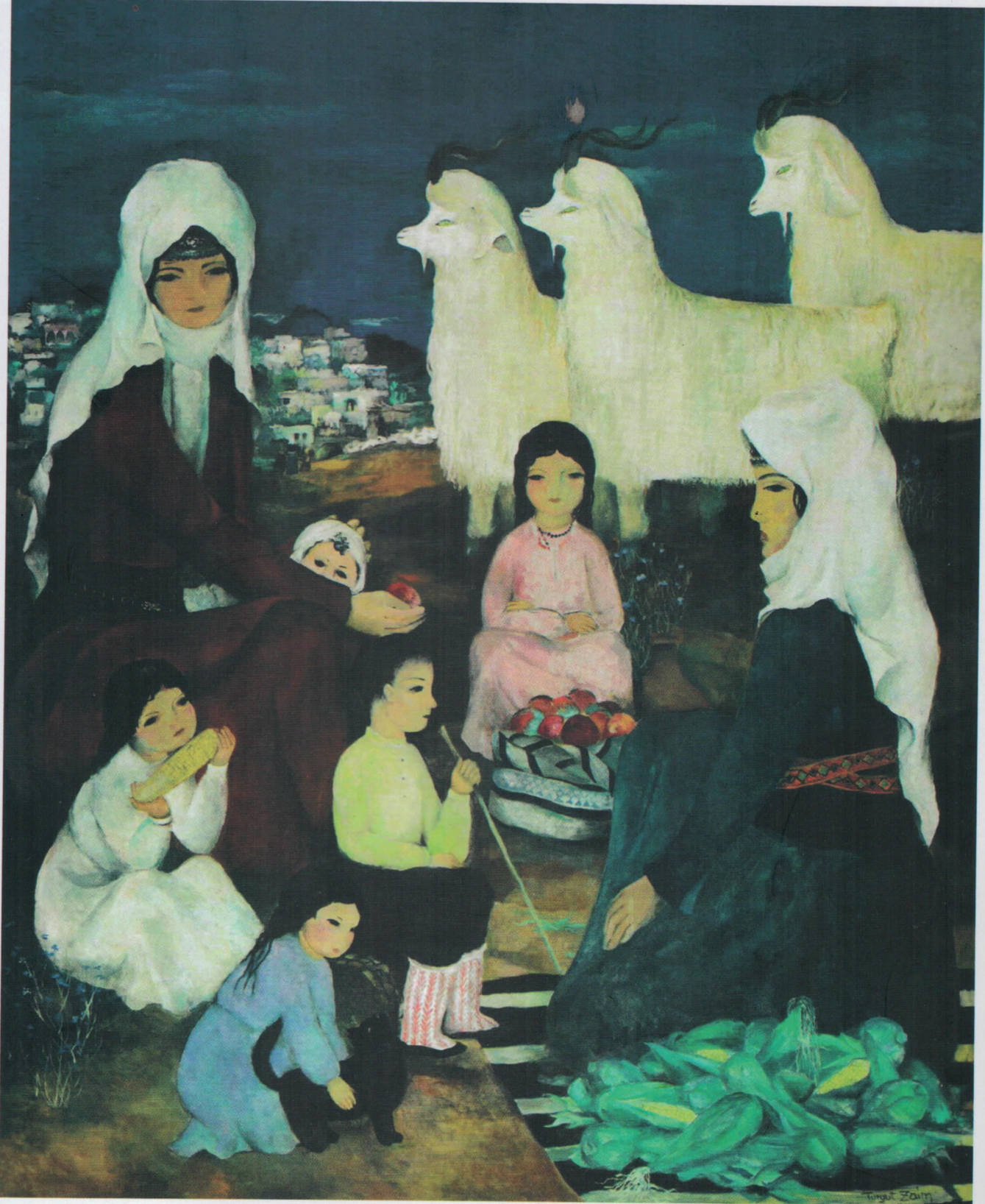

ISSN 1300-2333

TÜRK YURDU

ARALIK 2020 • YIL 109 • SAYI 400 • FİYATI 20 TL

3

GENEL BAŞKANDAN / Mehmet ÖZ

Dünyanın Kritik Dönemecinde Türkiye

46

AKADEMİK / Cemile KINACI BARAN

İdeoloji-Edebiyat İlişkisi Bağlamında Abay Jolu
(Abay Yolu) Romanında Abay'ın Rus Dostları

6

AYIN YORUMU / Nuri GÜRGÜR

Fransa Senatosunun Kararı Hukuken Tam Bir Skandal

51

AKADEMİK / Hüseyin NURLU

Modernleşme Sürecinde Türk Düşünü ve
Medeniyet Anlayışı

10

DÜŞÜNCELER / Nuri GÜRGÜR

Türk Ocaklarının İkinci Defa Açılması ve Sonrası-4

59

Düşünceler / Dursun KUVELOĞLU

Sanat ve Zafer

16

AKADEMİK / Mustafa TURAN

Atatürk ve Meclis-i Milli'nin Açılması

61

HAYAT HİKÂYESİ/ Roza KURBAN

Son Kitap ve Son Dilek

22

DÜŞÜNCELER / Abdulkadir İLGEN

Kayıp Kutsalın Peşinde-2

64

Genel Merkezden Haberler

24

DÜŞÜNCELER / Nihat BOYDAŞ

Abbas Sayar'ın Yozgat'ı, Yozgat'ın Abbas Sayar'ı

66

Türk Dünyasından Haberler

27

AKADEMİK / S. Tunay KAMER

Eğitimde Planlama ve Gelecek Tartışmaları

68

Şube Haberleri

30

AKADEMİK / Abdürreşit Celil KARLUK

Çin'in Ülküsü, Soykırım Mağduru
Doğu Türkistanlılar ve Hayal Kırıklığı

71

Serdar SAĞLAM

Çizgiler

36

AKADEMİK / Alimcan İNAYET

İpek, İpek Yolu, İşgal, Asimilasyon ve Soykırım

72

Türk Yurdu Dergisi 2020 Yılı Dizini

40

AKADEMİK / Ömer ÖZCAN

Azerbaycanlı Mehmet Şerif Bilgehan ve Namık Kemal

ATATÜRK VE MECLİS-İ MİLLÎ'NİN AÇILMASI

Mustafa TURAN*

Tarihte gerçekleşmiş bir hadisenin anlaşılabilmesi için sebepleri üzerinde durulması gerektiği gibi üzerinden geçen zamanda ortaya çıkan sonuçlarını da göz önünde bulundurmak gereklidir. Sebeplerden hareketle sonuçları değerlendirebildiğimiz gibi kimi zaman sonuçlardan hareketle sebepleri anlamaya çalışırız. Sebep ve sonucun ciddi olarak muhake-me edilmesi konunun/bilginin doğruluğu açısından önemlidir. Bugün, bundan tam bir asır önce 23 Nisan 1920'de millî iradenin tecellîgâhı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması konusunu ele alırken meclisin açılmasını gerektiren şartlar, açılan meclisin

özellikleri ve Millî Mücadele'deki rolü gibi konumuzu ilgilendiren pek çok meseleyi daha iyi değerlendirmeye imkânımız vardır. Bu ameliye aynı zamanda meclisin, yeni Türk devleti kurulduktan sonra Türk siyasi hayatındaki yeri ile bugün ve gelecekte Türk devleti için hayati önemini anlamamız açısından gereklidir.

Öncelikle belirtmemiz gerekir ki TBMM, ülkenin işgal edildiği olağan üstü bir dönemde açılmıştır. Trablusgarp, Balkan harpleri derken I. Dünya Harbi'ni de kaybeden Osmanlı Devleti mütareke istemiş ve teslim olmuştur. Mütareke ile ordusu terhis edilmiş, silah ve cephanesine el konulmuş, beşerî kaynağı da tüken-

mek üzere olan devletin yapabileceği pek de bir şey kalmamıştır. Peş peşe gelen ve uzun yıllar süren savaşlar sebebiyle halk yorgun, fakir ve bedbin bir hâlededir. Mütareke imzalandıktan hemen sonra ülkede başlayan işgaller ve işgaller sırasında yaşanan hadiseler galip devletlerin Osmanlı Devleti'ni paylaşacaklarını ve Türklere hayat hakkı tanımayacaklarını gösteriyordu. Anlaşılabileceği gibi Türkler için netameli bir dönemin başlamıştır. İstanbul yönetimi siyasi teşebbüsler ile devletin hayatiniyetini devam ettirebileceğini düşünürken bazı kimseler de elde kalan son vatan parçasının kurtuluşu için şartlar ne olursa olsun, silahlı bir mücadeleye girişmenin gerektiği fikrindedirler.

Cihan Savaşı'nda yenilmiş ve teslim olmuş devletin bağımsızlığını yeniden elde etmesi ve milletin varlığının kabulünü sağlayacak bir mücadelenin, hem askerî hem de siyasi/hukuki alanda yürütülebilmesi için millî bir meclise ihtiyaç vardı. Zira Meclisi-i Mebusan'ın işgal altındaki İstanbul'da millet adına kararlar alması çok da mümkün gözüküyordu. Meclis-i Mebusan var iken başka bir meclisin açılması ise meşruiyet ve temsil sorununu ortaya çıkaracağı için oldukça meşakkatli bir süreç başlayacaktır. Millî hâkimiyete dayanan, kayıtsız, şartsız, bağımsız yeni bir Türk devletinin kurmak fikri ve inancı temelinde yürütülen Millî Mücadele'nin başarılı olması hâlinde yeni kurulacak devletin mevcut anlayışla idare edilmesi de artık mümkün olmayacaktır. Tabiatıyla millî iradeye dayanan yeni bir idarenin kurulması gerekecekti. Zira gerek dünyadaki gelişmeler gerekse Tanzimat'tan sonra yapılan idari reformlar meşruti yönetime ve anayasal düzene geçişi sağlamışsa da artık iktidarın doğrudan millete verilmesi kaçınılmazdı. Yani cumhurî bir yönetime geçilmesi gerekliydi ve bunun zemini de millî bir meclis marifetiyle hazırlanabilirdi.

Meclis-i Mebusan 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden kısa bir süre sonra 21 Aralık 1918'de Padişah Vahdettin tarafından feshedilmişti. Meclis-i Mebusan'ın yeniden açılması devlet umuru ve birtakım önemli kararların alınması için gerekli ise de bir türlü yeni seçimler yapılmamış ve meclis açılmamıştı. Mütareke döneminde devlet, Padişah ve onun tarafından atanan bir Sadrazamın teşkil ettiği kabine tarafından idare ediliyordu. Zaten feshedilmeden önce de Meclisin, alınan kararlarda ve memleket meselelerinde müessir bir gücünün kalmadığı görülüyordu. Rauf Orbay'ın ifadesiyle "Milleti temsil etmesi gereken Mebuslar Meclisi, ruhsuz bir teşekkül hâline gelip iktidar mevkiindekilerin isteklerini tescil eden bir topluluk derekesine düşmüştü."

Mütarekeden hemen sonra Padişahın, Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'dan kabinede bulunan bazı İttihatçı nazırların görevlerinden almasını istemesi üzerine İzzet Paşa 8 Kasım 1918'de henüz bir ayı doldurmadan kabinesiyle birlikte istifa etmişti. Bu hadisede Padişah'ın Kanun-ı Esasiyi çiğnediği, Sadrazam ve diğer nazırları azletme yetkisinin olup olmadığı sorgulanmış olsa da İzzet Paşa'nın Padişah'a karşı direnemediği anlaşılmaktadır. Bu hadiseden sonra kamuoyunda saray, hükümet ve meclis marifetiyle millî iradenin lehine bir şey yapılamayacağı kanaati hâkim olmaya başlamıştır. Anlaşılabileceği gibi mütarekeyi imzalayan ve işgalleri kabullenen İstanbul yönetiminde meclisin açık olmasının millî gayeye hizmet noktasında pek de bir anlamı yoktur.

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan ve gerek faaliyetleri gerekse verdiği mesajlarla millî mücadeleyi fiilen başlatan Mustafa Kemal Paşa, Samsun'dan Amasya'ya geçmiş ve 21/22 Haziran 1919'da Amasya Tamimi'ni yayımlamıştır. Tamimde "İstanbul Hükümeti'nin, İtilaf Devletlerinin tesir ve denetimi altında mahsur (kuşatılmış) bulunduğundan üzerine aldığı mesuliyetin gereklerini yerine getiremediği" ifade edilmiştir. Bu ifade ile işgal altındaki hükümetin çaresiz olduğu ve asli görevlerini yerine getiremediği ihsas edilmiştir. Bu ifadedden anlaşılması lazım gelen asıl husus milletin varlığının tecelli ettiği ve mukadderatı hakkında yegâne karar mercii olan meclisin işgal altında olduğu gerçeğidir. Bu durumda milletin içinde bulunduğu durum ve şartlara göre harekete geçmek ve haklarını yüksek sesle dünyaya duyurmak için her türlü tesir ve denetimden uzak millî bir heyetin varlığı zaruridir. Burada "Millî Heyet" tabiriyle kastedilen Meclis-i Mebusan'ın yapması gereken işleri yerine getirecek bir heyettir. Bu heyetin teşekkülü için de Anadolu'nun her bakımdan en güvenilir yeri olan Sivas'ta acele olarak bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.

Anlaşılan odur ki işgal altındaki İstanbul Hükümeti'nin milletin iradesini ortaya koyması mümkün olamayacağından "sine-i milletten fiilen doğan bir kudrete" yani doğrudan Kuvâ-yı Milliye'ye dayanan millî bir heyetin teşekkülü şarttı. Zira millet iradesinin kullanıldığı iktidar bizatihi milletin uhdesinde olmalıdır. Başka bir ifade ile iktidarın meşru kaynağı bizatihi millettir ve milletin iradesini gösteren kuvvetler (Kuvâ-yı Milliye) iktidarın yegâne sahibi olmalıdır. Oysa İstanbul yönetimi millî iradeye dayanmıyordu.

Mustafa Kemal Paşa, Amasya Tamimi'nde belirtilen gibi Sivas'a gitmek kararında iken Vilâyet-i Şarki-

ye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Erzurum'da topla-
yacağı kongreye katılmak üzere Erzurum'a gelmiş ve
23 Temmuz 1919 tarihinde açılan kongreye başkan-
lık etmiştir. Erzurum Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye
adiyla millî bir heyet kurulmuş; "Vatanın ve istiklâlin
muhafaza ve teminine Merkezî Hükümet muktedir
olmadığı takdirde maksadın temini için geçici bir hü-
kümet teşekkül edecektir. Bu hükümet heyeti, Millî
Kongre'ce seçilecektir. Kongre toplanmış değilse bu
seçimi Heyet-i Temsiliye yapacaktır." kararı alınmıştır.
Böylece Amasya Tamimi'nde belirtilen millî bir heyet
kurulduğu gibi Heyet-i Temsiliye'ye gerekirse hükü-
met kurma yetkisi bile verilmiştir. Yine kongrede daha
önce düşünüldüğü gibi millî iradenin tecelli edeceği
millî bir meclisin açılması ifade edilmiş ve "Millî Mec-
lis'in derhâl toplanmasına ve icraatının meclisin dene-
timine konulması için çalışılacaktır." kararı alınmıştır.
Bu kararda yer alan "icraatının meclisin denetimine
konulması" ifadesi irade-i milliye'nin hâkim kılınması
esasının hayata geçirileceğini göstermesi bakımından
önemlidir. Bu husus aynı zamanda Millî Mücadele'nin
meşruiyetini sağlayacaktır.

Erzurum Kongresi'nden sonra 4 Eylül 1919'da Si-
vas Kongresi toplanmış ve Erzurum kararları aynen
kabul edilmiştir. Amasya Tamimi'nde millî bir heyetin
kurulması ifade edilirken Erzurum ve Sivas Kongre-
lerinde millî meclisin derhâl açılması kararı alınmak
suretiyle iktidarların/hükümetlerin millî iradeye tâbi
olması istenmiştir. Anadolu'da millî bir meclisin kurul-
ması çabaları karşısında İstanbul Hükümeti Mustafa
Kemal Paşa'nın yakalanıp geri gönderilmesi emrini
çıkarmıştır. İstanbul Hükümeti ile başlayan gerginlik
üzerine Heyet-i Temsiliye, 12 Eylül 1919 tarihinde
bir tebliğ yayımlayarak İstanbul'da meşru bir kabine
iş başına gelinceye kadar haberleşmenin kesileceği-
ni bildirmiştir. Bu önemli bir karardır ve her şeyden
önce İstanbul yönetimine, kapalı bulunan Meclis-i
Mebusan'ı tekrar açtırmak kastı taşımaktadır. Sadra-
zam Damat Ferit Paşa Hükümeti daha evvel Meclis-i
Mebusan'ı toplamak için seçim yapılmasını kabul
eder bir vaziyet aldığı hâlde haberleşmenin kesilme-
si gününe kadar ciddi bir teşebbüste bulunmamıştı.
Heyet-i Temsiliye haberleşmeyi kesmekle kalmamış,
bütün vali, kumandan, belediye başkanı ve Müdafaa-i
Hukuk Cemiyeti merkez heyetlerine bir tamim gön-
dermiştir. Bu tamimde Merkezi Hükümet'in milleti
aldatarak mebus seçimini aylardır yapmamış olduğu,
milletin rızasına aykırı birçok teşebbüste bulunduğu
ve daha bir müddet denetimsiz kalmasından doğacak
tehlikelerden bahisle en kısa zamanda seçimlerin ya-

pılmasına karar verildiği belirtilmiş ve bu hususta her
yerde hazırlıklara başlanması istenmiştir.

Bu kararın akabinde Damat Ferit Paşa kabinesi
düşmüş ve Ali Rıza Paşa yeni hükümeti kurmuştur.
Ali Rıza Paşa'nın, Temsil Heyeti ile işbirliği yapmak
için irtibata geçmesi üzerine İstanbul Hükümeti ile
yeniden bağlantı kurulmuştur. Mustafa Kemal Paşa,
2/3 Ekim 1919 tarihli tamimi ile yeni kabinenin, Millî
Meclisin toplanmasına kadar milletin mukadderatı
hakkında hiç bir şekilde taahhüde girmemesini; Sulh
Konferansı'na tayin olunacak delegelerin, milletin
emellerini müdrik ve itimadına mazhar ehl-i vukuf ve
iktidardan seçilmesini istemiştir. Bu ifadelerden millî
meclis olmadan milletin kararına istinaden icraatta
bulunması hâlinde yeni kabinenin meşru olmayacağı
ve tanınmayacağı anlamı çıkmaktadır. Sadaret ve
Harbiye Nezareti de yazışmalarında yeni hükümetin
millî iradenin hâkimiyetini kabul ettiği, milletin görüşü
alınmadan mukadderatı hakkında hükümetin karar
almayacağı ve hiç bir resmî taahhüde girişmeyeceği,
memleketin bütünlüğünün sağlanmasına çalışılacağı,
vatanın parçalanmasına engel olunacağı yönünde te-
minat veriyorlardı.

Bu gelişmelerin ardından İstanbul Hükümeti, Tem-
sil Heyeti ile anlaşmak üzere Anadolu'ya Bahriye Na-
zırı Salih Paşa başkanlığında bir heyet göndermiştir.
20-22 Ekim 1919 tarihlerinde iki taraf arasında görüş-
meler yapılmış ve Amasya Protokolü olarak anılacak
kararlar imzalanmıştır. Salih Paşa İstanbul'a dönünce
Amasya'da alınan karara rağmen Meclis-i Mebusan'ın
nerede toplanacağı konusunda Heyet-i Temsiliye ile
ihtilâfa düşülmüştür. Esasen meclisin İstanbul dışında
bir yerde toplanması gerektiği konusunda Mustafa
Kemal Paşa'nın Heyet-i Temsiliye'de bulunan arka-
daşlarını ikna edemediğini görmekteyiz. Bu konuda
Kazım Karabekir Paşa'nın makul ve mantıklı gerek-
çelere dayanan görüşleri diğer üyeler üzerinde mü-
essir olmuştur. Sivas'ta 28-29 Kasım 1919'da yapılan
toplantıda Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye
azalarından bazıları meclisin İstanbul'da çalışmaya-
cağı, Anadolu'da ve tercihen Eskişehir'de toplanması
fikrinde olduklarını ileri sürmüşlerdi. Kâzım Karabekir
Paşa ise yaptığı konuşmasında, meclisin Anadolu'da
açılması hâlinde bunun Padişah ile İstanbul Hüküme-
ti'nin isteği hilâfına yapılmış olacağından henüz mev-
cut hükümeti meşru saymakta devam eden bir kısım
halkın itirazları, hatta ayaklanmaları ile karşılaşmak
ihtimali olduğunu ifade etmiştir. Konuşmasının de-
vamında ise şunları söylemiştir: "... Millî Hükümet'in
muvaffakiyetle kurulması için Meclisin evvela İstan-

bul'da toplanması zaruridir. Bu meclisin ömrü ve istikbali yoktur. Meclis toplandı diye İtilaf devletleri hakkımızda verdikleri kararı değiştirecek değillerdir. Aksine Kuvâ-yı Milliye'nin muhasasalası sayacakları mebusları bilhassa İngilizler yakalayıp süreceklidir. İşte o gün Millî Hükümet'in kurulabileceği en iyi gündür." Kazım Karabekir Paşa meclisin akıbeti konusunda o kadar emindir ki kendisine yöneltilen "Ya İngilizler tahminimiz hilâfına meclisi basmazlarsa?" sorusuna karşı da "Bence bu mukadderdir. Yüzde sekseni zaten Anadolu'dan giden mebusları, Kuvâ-yı Milliye'nin müdrik kuvvetidir diye ortadan kaldırmak hele İngilizler gibi bir düşman için gayet tabii bir düşüncedir. Tahminimin tahakkuk edeceğinden emin olunuz. En geç kabul edilmeyecek bir sulhu reddedişimizle bunu yapacaklardır." demiştir.

Aslında Mustafa Kemal Paşa da Meclis-i Millî'nin İstanbul'da açılmasının sakıncalarını biliyor ve ifade ediyordu. Mustafa Kemal Paşa'ya göre mebusların İstanbul'da toplanmaları tehlikeli ve mahzurludur. Çünkü milletin ve memleketin mukadderatı hakkında söz söyleyecek mebusların emniyetli bir yerde toplanmaları şarttır. Hâlbuki özellikle İngilizlerin her türlü tesiri altında olan İstanbul'da hür bir Meclis-i Mebusan'ın toplanması imkânsız görülmektedir. İtilâf Devletleri, mütarekeden beri çeşitli haksızlıklarla Türk milletine karşı verilen sözlerin tutulmamasını bir namussuzluk olarak görmemektedirler. 30 Ekim 1919 tarihli bir telgrafında Mustafa Kemal Paşa, bu konudaki görüş ve endişelerini şöyle sıralamaktadır:

1. Düşman işgali altında, polis ve jandarmasının müdahale ve tahakkümü içinde, basını düşman kontrolünde, kabine erkânına varıncaya kadar herkesin düşmanın teftiş, denetim ve engeli karşısında bulunan Payitaht tam manasıyla kuşatılmış bir hâldedir.

2. Birkaç kişinin şahıslarına yönelik yabancı saldırısı, aynı ruh ve kanaatte bulunan diğer mebuslara da yönelebileceği muhakkaktır. Hatta bütün meclisin aynı akıbeti uğramayacağına dair bizi temin edecek elimizde hiçbir şey yoktur. İyi niyet tehlikesinin bertaraf edilmesine kâfi gelmez.

3. Geleceği şüpheli olan İstanbul, geleceği malum ve güvenilir bir yerden kurtarılabilir.

4. İstanbul'un Payitaht olması itibariyle milleti temsil eden heyetin taşrada toplanması ayrılık anlamına gelmez.

5. Siyasi fırkalardan bir kısmını İstanbul dışını istememeleri Kuvâ-yı Milliye'nin tesirinde kalmak endişesinden ibarettir. Hâlbuki asıl milletin temsilcileri olarak büyük bir kısım mebusan da yabancı tesirinde kalmamak için taşırayı istemektedirler.

6. Bugün vatan ve millete yapılacak en son ve en büyük iyilik memleketi kurtarmağa azmetmiş şahısların güvenilir bir yerde toplanacak olan meclise girmelerine çalışmaktır.

7. Heyet- Temsiliye Millî Meclis'in üstünde bir kuvvet tanımamaktadır.

Bu ifadelerden Mustafa Kemal Paşa'nın, Meclis-i Mebusan'ın İstanbul'da açılmasının doğuracağı sonuçlara işaret ettiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Mustafa Kemal Paşa, İtilaf Devletlerinin meclisi kapatmak için ne lazımsa yapacaklarını veya meclisin Padişah tarafından dağıtılacağını, bu durumda meclisi Anadolu'da toplayacaklarını söylüyordu. Onun meclisin İstanbul'da açılmasına karşı çıkmasının asıl sebebi Karabekir Paşa'nın belirttiği sonucun gerçekleşmesi hâlinde meclisin Anadolu'da güvenli bir yerde açılmasına gerekçe hazırlamak ve açılmasını meşrulaştırmaktı.

Bu gelişmelerden sonra seçimler yapılmış ve Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920'de İstanbul'da açılmıştır. Açılan son Osmanlı meclisinde 28 Ocak 1920'de millî iradenin bizatihi kararı olarak Misak-ı Millî kabul edilmiştir. Mustafa Kemal ve arkadaşları, mücadelenin başından itibaren milletin varlığı ve haklarının ifade edildiği, mukadderatı konusunda karar verecek merci olarak millî meclisi işaret etmişlerdi. Esas olan meclisin açılması ve millî olmasıdır. Anlaşılacağı üzere milletin siyasi kudretini azami olarak kullanması gereken merci olarak Meclis-i Mebusan kabul edilmiş, Meclis-i Mebusan var iken başka bir meclis açmak yoluna gidilmemiştir. Artık millî iradenin meşru/yasal olarak tecelli edeceği/etmesi gereken meclis-i millînin açılmasını sağlayan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları meclisin akıbetini bekleyeceklerdir. Bu arada İstanbul'da meclisin açılmasına kadar Sivas'ta beklemenin doğru olmayacağı düşüncesiyle Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya taşınmasına karar verilmiş ve 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları burada faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Mütarekeden sonra Padişah ve İstanbul hükümetleri marifetiyle dilediklerini yaptırmaya alışmış olan İtilaf Devletleri, Meclis-i Mebusan'ın faaliyetlerinden, aslında mevcudiyetinden büyük rahatsızlık duymaya başlamışlardı. Özellikle Meclis'te kabul edilen Misak-ı Millî'nin 17 Şubat 1920'de dünya kamuoyuna ilan edilmesi, diğer milletler gibi Türklerin de Wilson prensipleri çerçevesinde en tabii ve temel haklarını talep ettikleri anlamı taşıyordu. Bu talep galip devletleri, Osmanlı Devleti ile yapılacak olan barış antlaşmasının hakka-hukuka uygun olmasına zorlayacaktı. Ayrıca Mebusan Meclisi'nin açılması ve meclise millî bir anlam yüklenmesi Türklerin Anadolu'da işgallere karşı direnişine güç katabilirdi. Zaten İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden sonra Kuvâ-yı Milliye'nin giriştiği direniş, işgalci devletleri zora sokmaya başlamıştı. Neticede Millî Mücadele Hareketi'nin elde edeceği hiçbir başarıya tahammülleri olmayan İtilaf Devletleri, barış antlaşmasını beklemeden gözdağı vermek amacıyla 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal etmişler ve Osmanlı Mebusan Meclisi'ni dağıtmışlardır. Yakaladıkları mebusalarını bir kısmını Malta bir kısmını da Limni adasına götürmüşlerdir.

İstanbul'un bu işgali Anadolu hareketi açısından sürpriz olmamıştır. Karabekir Paşa'nın ifade ettiği gibi meclis-i millînin kurulabileceği o gün gelmiştir. Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın çalışamaz hâle gelmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa, seçimlerin yenilenmesi

ve Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin toplanmasına dair Heyet-i Temsiliye adına 19 Mart 1920 tarihinde bir genelge yayınlamıştır. Bu genelgede devlet merkezinin İtilaf Devletleri tarafından resmen işgal edilerek Meclis-i Mebusan'ın dağıtıldığı, milletin istiklâlini ve devletin kurtarılmasını sağlayacak tedbirleri düşünmek ve tatbik etmek üzere millet tarafından olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin Ankara'da toplanacağı belirtilmiştir.

Bir ay içerisinde, güç şartlar altında seçimler yapılmış ve 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmıştır. 24 Nisan günü Meclis Başkanlığı'na getirilen Mustafa Kemal Paşa son derece önemli bir önerge vermiştir. Bu kısa önergede o tarihte meclisin görev, yetki ve sorumlulukları tanımlandığı gibi bilahare millî iradenin ne şekilde kullanılacağı ve yeni devlette yönetimin hangi esaslara dayanacağı ifade edilmiş oluyordu. Önergede yer alan hususlar şöyledir:

1. Hükümet teşkili zaruridir.

2. Muvakkat (geçici) kaydıyla bir hükümet reisi tanımak veya bir Padişah Kaymakamı ihdas etmek mümkün değildir.

3. Mecliste yoğunlaşan millî iradeyi fiilen vatanın mukadderatına el koymuş olduğunu kabul etmek esas ilkedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üzerinde bir kuvvet mevcut değildir.

4. Türkiye Büyük Millet Meclisi, yasama ve yürütme yetkilerini üzerinde toplar.

5. Meclis'ten seçilecek ve vekil olarak görevlendirilecek bir heyet, hükümet işlerine bakar. Meclis Başkanı bu heyetin de başkanıdır.

6. Padişah ve halife, baskı ve zorlamadan kurtulduğu zaman meclisin düzenleyeceği kanuni esaslar dairesinde vaziyetini alır.

Önergede sarıh bir şekilde ifade edilen hususlar mütarekeden itibaren yürütülen mücadelenin önemli bir sonucudur. Artık İstanbul yönetimi, ülkenin ve milletin idaresi hakkında bir anlam ifade etmediği gibi bu hak bizatihi milletin eline geçmiştir. Yasama, yürütme ve yargı yetkilerini üzerine alan TBMM'nin, temsili kudrete haiz bir merci olduğu, bu kudretin de vatanın mukadderatına el koymuş olduğu esas ilke olarak kabul edilmiştir. Devamında meclisin üzerinde bir kuvvetin olmadığı ifadesiyle mutlak iktidar doğrudan millî iradeye verilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin, işgal altındaki kalan son toprakları üzerinde yaşayan Türk milletinin mukadderatını tayin edecek olan ye-

gâne gücün Türkiye Büyük Millet Meclisi olduğu ilan edilmiş oluyordu.

Artık yeni kurulan meclis, İstanbul'a bağlı olmaya-
cağı için Padişah ve hükümetin herhangi bir müda-
halesine izin verilmeyeceği önerenin ikinci ve altıncı
maddelerinde ifade edilmiş oluyordu. Diğer madde-
ler devlet ve milletin mukadderatı konusunda bütün
icraatın, TBMM tarafından yerine getirileceğini gös-
termektedir. Bu önergede altıncı maddede yer alan
"Padişah ve halife, baskı ve zorlamadan kurtulduğu
zaman meclisin düzenleyeceği kanuni esaslar daire-
sinde vaziyetini alır." ifadesi son derece önemlidir. Bu
hüküm ile bundan böyle iktidarın Padişah ile payla-
şılmayacağı, bilakis Padişahın mutlak iktidar olarak
kabul edilen meclisin vereceği karara tabi olacağı
açıkça beyan edilmiştir. Bu beyan ile mücadelenin
başarılı olması hâlinde meclis marifetiyle millî iradeye
dayanan yeni bir yönetim biçimine geçileceği açıkça
ifade edilmiş oluyordu.

Açılışını tamamlayan millî meclis, 20 Ocak
1921'de Teşkilatı Esasiye Kanunu kabul etmiştir. Bu
anayasa Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk Anaya-
sası olacaktır. 12 Mart 1921'de İstiklal Marşı'nı kabul
eden TBMM sembolik bir merci olmamış, askerî, siya-
si, iktisadi, sosyal pek çok meselenin görüşüldüğü ve
önemli kararların alındığı bir meclis olmuştur.

Büyük Zafer'den sonra Müttefik Devletler 27 Ekim
1922'de Lozan Barış Konferansı'na Ankara Hüküme-
ti'ni konferansa davet ettikleri gibi İstanbul Hüküme-
ti'ni de davet etmeyi ihmal etmemişlerdi. Bunun üzeri-
ne TBMM'nde 81 milletvekilinin imzasıyla hazırlanan
bir önerge Meclis Başkanlığı'na verilmiştir. Önergede,
bu zamana kadar yapılan Millî Mücadele'nin siyase-
ten İstanbul Hükümeti vasıtasıyla heder edilmesine
rıza gösterilmeyeceği ifade edilmiştir. Osmanlı Dev-
leti'nin gerçek kurucusu ve sahibi olan Türk milletinin
Ankara'da Büyük Millet Meclisi ve ordusunu kurarak
fiilen mücadeleye giriştiği, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu
ile hâkimiyeti Padişah'tan alıp bizzat millete verdiği
özellikle vurgulanmıştır. Millî Meclis'in yeni yönetime
geçileceğinin açık bir ifadesi olarak söz konusu öner-
ge şöyledir:

1. Osmanlı Devleti otokrasi sistemi ile beraber
münkariz olmuştur.

2. Türkiye Devleti namıyla genç, dinç, millî halk hü-
kümeti esasları üzerine kurulmuş Büyük Millet Meclisi
Hükümeti teşekkül etmiştir.

3. Yeni Türkiye Hükümeti, münkariz Osmanlı Dev-

leti yerine kaim olup onun mer'i hududu içinde tek
varisidir.

4. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'yla yegâne hükümran-
lık hakları milletin nefesine verildiğinden İstanbul'daki
Padişahlık madum ve tarihe muntakildir.

5. İstanbul'da meşru bir hükümet olmayıp İstanbul
ve civarı Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Binaenaleyh
oraların idaresi işi de Büyük Millet Meclisi Hükümeti
memurlarına tevdi edilmelidir.

6. Türkiye Hükümeti meşru hakkı olan Hilafet ma-
kamını esir bulunduğu ecnebiler elinden kurtaracaktır.

Bu önergede yer alan ifadeler Osmanlı Devleti'nin
yıkıldığını ve onun yerine tek varisi olarak millî hâkimi-
yet prensibine dayanan yeni Türk devletinin doğunu
göstermektedir.

Millî Meclis 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırarak
Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçişin yolunu açmıştır.
Türkiye Devleti adıyla 24 Temmuz 1923'te Lozan Ba-
rış Antlaşması imzalanmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde
de Cumhuriyet ilan edilmiştir.

Sonuç olarak; Osmanlı Devleti'nin yıkıldığı bir dö-
nemde yürütülen Millî Mücadele'nin önce meşruiye-
tini ve başarısını sağlamak, askerî ve siyasi başarıların
ardında kurulan yeni Türk devletinin yönetim şeklini
belirlemek amacıyla Ankara'da kurulan TBMM, millî
iradenin tecelli ettiği merci ve müessese olarak tarihî
bir görev üstlenmiştir. Meclis-i Millî'nin müessisi de
Mustafa Kemal Atatürk ve Onunla birlikte mücadele
eden dava arkadaşlarıdır. Millî Meclis'in temel amacı
Türk istiklalinin ilanihaye sağlanması olduğuna göre
millî iradenin vatanın mukadderatına sahip çıkacağı
yegâne merci olarak TBMM, üzerine düşen görevi
yerine getirmek mevkiindedir.

* Prof. Dr., AHBV Üniversitesi, Edebiyat Fak., Tarih Bölümü
mustafa.turan@hbv.edu.tr

Kaynaklar

- Ahmet İzzet Paşa Feryadım, C: II, (haz. S. I. Furgaç, Y. Kanar), İstanbul, 1993.
Atatürk, Kemal, *Nutuk*, (1919-1927), Ankara, 1989.
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (1919-1938), I, (der. N. Arslan), Ankara, 1981.
Güneş, İhsan, *Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı*, 1920-
19123, İstanbul, 2009.
Kansu, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C: II,
Ankara, 1988.
Orbay, Rauf, *Rauf Orbay'ın Hatıraları (1914-1945)* (haz. O. S. Kocahanoğlu),
İstanbul, 2005.
Selek, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, C: II, İstanbul, 1987.
Turan, Mustafa, "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi: Millî Temsil Meselesi", *Gazi
Akademik Bakış*, C: V, S: 10, (Yaz 2012).
Turan, Mustafa, "Osmanlı Devleti'nde Millî Hâkimiyetin Sarsılması ve Millî
Mücadele'de Yeniden Tesisi", *Türk Yurdu*, S: 388, Aralık 2019.
Turan, Mustafa, *Millî Mücadele Tarihi, (1918-1923)*, Ankara, 2019.